

14. Памятная книга Киевской губернии на 1898 г. — Киев, 1898. — С. 62-63, 69.
15. Памятная книга Киевской губернии на 1899 г. — Киев, 1899. — С. 54-55, 68.
16. Памятная книга Киевской губернии на 1900 г. — Киев, 1899. — С. 110, 122.
17. Памятная книга Киевской губернии на 1901 г. — Киев, 1900. — С. 111-112.
18. Памятная книга Киевской губернии на 1902 г. — Киев, 1901. — С. 110.
19. Памятная книга Киевской губернии на 1903 г. — Киев, 1902. — С. 96.
20. Памятная книга Киевской губернии на 1904 г. — Киев, 1904. — С. 209.
21. Памятная книга Киевской губернии на 1906 г. — Киев, 1905. — С. 85.
22. Памятная книга Киевской губернии на 1907 г. — Киев, 1906. — С. 89-90.
23. Памятная книга Киевской губернии на 1909 г. — Киев, 1908. — С. 184-185.
24. Памятная книга Киевской губернии на 1910 г. — Киев, 1909. — С. 93-94.
25. Памятная книга Киевской губернии на 1911 г. — Киев, 1911. — С. 96-97.
26. Памятная книга Киевской губернии на 1912 г. — Киев, 1911. — С. 87-88.
27. Памятная книга Киевской губернии на 1913 г. — Киев, 1912. — С. 90-91.
28. Памятная книга Киевской губернии на 1914 г. — Киев, 1914. — С. 90-91.
29. Памятная книга Киевской губернии на 1915 г. — Киев, 1915. — С. 96-97.

А. І. Федорова

**АНТИРЕЛІГІЙНА КАМПАНІЯ ПРОТИ
СТАРООБРЯДНИЦЬКИХ ЦЕРКОВ
ТА МОНАСТИРІВ ОДЕЩИНИ
(кінець 40-х — початок 50-х рр. ХХ ст.)**

Зі встановленням радянської влади поступово по всій території СРСР набирає обертів антирелігійна кампанія, в рамках якої було закрито цілу низку культових споруд. Однак в період другої світової війни спостерігається зовсім інша картина: релігійні організа-

ції, які були закриті напередодні війни, під час окупаційного режиму поновлюють свою діяльність. Як справедливо зазначає В. В. Гордієнко, окупанти дозволяють існування церков, перш за все з надією, що це сприятиме зменшенню опозиційних настроїв населення проти окупантів [1, с. 107]. Після звільнення території України від фашистських загарбників релігійні общини отримують від радянської влади дозвіл на свою діяльність, відправлення богослужінь тощо. Однак така ситуація тривала недовго: згодом антирелігійна кампанія знову набирає швидкий темп, в результаті чого постраждало чимало культових споруд, в тому числі і старообрядницького віросповідання.

Питання становища старообрядницьких культових споруд під час антирелігійної кампанії Радянського Союзу не отримало належного висвітлення в науковій літературі. Якщо проблеми православної церкви в ході антирелігійної кампанії дослідники торкалися [2; 3], то старообрядці залишилися поза увагою.

На основі архівних матеріалів, переважно витягів з засідань Ради у справах релігійних культів, ми спробуємо надати невеличку довідку про закриття старообрядницьких церков та монастирів на території сучасної Одещини протягом кінця 40-х — початку 50-х років ХХ ст., розкрити причини таких дій та методи їх вирішення.

В. Баран в своїй праці зазначає: “Починаючи з другої половини 1948 р., Рада в справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР провела жорсткіші заходи обмеження діяльності церкви та духовенства. Серед них: припинення служби поза межами храмів; скасування хресних ходів, крім пасхальних; заборона одному священикові обслуговувати кілька парафій; зняття з реєстрації церков, у яких через відсутність священика не проводилися служби протягом 6-12 місяців; вилучення з релігійних общин колишніх громадських будівель та ін.” [3, с. 117]. Це повною мірою стосується і старообрядницьких общин. Так, протягом окресленого періоду було закрито низку старообрядницьких церков та общин, передусім, по причині їх малочисельності, застарілості приміщення церкви або наявності в населеному пункті ще однієї церкви цього ж віросповідання. В цей період були закриті старообрядницькі общини Николи Чудотворця в м. Рені, Архангела Михайла в м. Болграді,

Жінок Мироносиць в м. Татарбунари, Христо-Різдвяна община в м. Ізмаїлі та інші. Майно закритих церков передавали в благочинне управління або іншим діючим старообрядницьким общинам. Наприклад, деякі книги та ікони болгарської старообрядницької общини частково і в наш час зберігаються у старообрядницькій церкві с. Коса Болградського району, можливо, це якимось чином пов'язано з тим, що священик с. Коса Морозов Петро Семенович був членом комісії з ліквідації старообрядницької общини в м. Болграді [4, арк. 216].

Тепер розглянемо долю кожної окремої зачиненої церкви.

Згідно протоколу №9 засідання Ради у справах релігійних культур при Раді Міністрів СРСР від 14 травня 1949 р. була закрита Введенська старообрядницька церква в м. *Балті* Одеської області внаслідок того, що віруючі цієї церкви були приєднані до Свято-успенської церкви, що знаходилася в цьому ж місті. Приміщення Введенської старообрядницької церкви було передано Балтській МТС. Слід зазначити, що до Великої Вітчизняної війни це приміщення недовгий час належало МТС: в ньому розміщувався клуб для робітників та службовців МТС, школа для навчання робітників та проводилася інша культурно-просвітницька робота [5, арк. 33, 62]. Після завершення війни Введенська старообрядницька община була зареєстрована (5 липня 1945 р.), а молитовний будинок по вул. Калиніна, 50 надавався їй у користування для задоволення релігійних потреб віруючих. Однак така угода не протрималася і 4 років.

30 травня 1950 р. за протоколом № 7 постанови Ради у справах релігійних культур при Раді Міністрів СРСР була закрита старообрядницька церква на честь святого Миколи Чудотворця в м. *Рені* Ізмаїльської області, що знаходилася по вул. Дунайській, 115, внаслідок припинення діяльності общини з липня 1949 р. [4, арк. 36; 6, арк. 55]. Згідно протоколу про ліквідацію церкви від 17 серпня 1949 р. община була розформована зі згоди Старообрядницької Архієпископії Московської та всея Русі по причині малочисельності віруючих (15 осіб) та за браком коштів на утримання священика [4, арк. 40-42; 7, арк. 1]. Наведемо витяг з протоколу засідання старообрядницької Архієпископії Московської та всея Русі:

“П Р О Т О К О Л
заседания старообрядческой Архиепископии
Московской и всея Руси
от 2 июля 1949 года

Присутствовали:	Архиепископ	Иринарх
	Епископ	Геронтий
	– –	Иосиф
	Протоиерей	Королев В. Ф.
	– –	Ерошевский И. Ф.
	Секретарь	Абрикосов К. А.

Слушали:

О старообрядческой
общине в г. Рени
Измаильской обл.

Постановили:

Предложить оформить церковный Совет
и двадцатку и позаботиться о средствах на
содержание священника, о чем донести.

В случае же невозможности выполнить
указанное, приступить к ликвидации
общины, церковный инвентарь передать
благочинному о. Исидору Сухову.

Подписи:

Смиренный	Иринарх Архиепископ
	Московский и всея Руси
Смиренный	Геронтий Епископ
Смиренный	Иосиф Епископ
Секретарь	Абрикосов” [7, арк. 2].

Отже, з витягу ми бачимо, що однозначної відповіді Архієпископія не дала. Однак ніякі інстанції тогочасного бюрократичного апарату не дозволили збільшити кількість общини, хоча на кінець 1948 р. в общині налічувалося 30 осіб (з 1876 по 1922 р. н.) [4, арк. 45]. Врешті-решт общину закрили, а майно за протоколом від 17. 09. 1949 р. передали на зберігання в Ізмайльське благочинне правління в присутності уповноваженого від старообрядців Ізмайльської єпархії протодіякона Сичева І. Я., представника міськвиконкому м. Рені Павленко П. В., уповноважених від віруючих Сучкова Ф. Ф., Іванова К. М.

В лютому 1950 р. ліквідована старообрядницька церква в с. *В. Плоске* Великомихайлівського району Одеської області, а її приміщення було передано під середню школу. Така постанова була прийнята у зв'язку з тим, що до окупації приміщення, що займає старообрядницька община, належало середній школі, на його переобладнання було витрачено близько 100 тис. крб., а також враховувався той факт, що в селі малася ще одна старообрядницька церква, яка вміщала 2500 — 3000 осіб та могла задовольнити потреби віруючих села [4, арк. 172].

В 1950 р. закривають старообрядницьку общину “Архангела Михайла” в м. *Болграді* Ізмаїльської області, що була розташована по вул. Інзовській, 119, у зв'язку з малочисельністю общини (залишилось 10 осіб) [4, арк. 199-216; 6, арк. 57; 8, арк. 18-19]. Однак на цьому справа не скінчилася: 30 червня 1954 р. члени Болградської старообрядницької общини надсилають листа благочинному по Ізмаїльській старообрядницькій єпархії протоієрею Сухову Ісидору Деевичу з проханням прийняти будь-які заходи щодо збереження церковного майна, наприклад, передати на зберігання в Ізмаїльське благочинне правління. Необхідність такого заходу пояснювалася тими обставинами, що община не функціонує протягом 3 років, застаріле приміщення не ремонтується, а в ньому знаходиться весь церковний інвентар, за яким ніхто не наглядає. Раніше за церковним майном спостерігав дяк церкви, однак він захворів на лівобічний параліч, тому не в змозі більше цього робити. У 1954 р. община була остаточно ліквідована, а майно передано в Ізмаїльське благочинне правління [4, арк. 215-216; 8, арк. 18-19].

В 1950 р. ліквідують Святопокровську старообрядницьку церкву в с. *Бурилово* Котовського району Одеської області, а молитовний будинок передають під сільський клуб колгоспу ім. Шевченку (це приміщення колгоспний клуб вже займав з 1935 по 1941 рік) [4, арк. 220, 224]. Ця релігійна община, як і багато інших, поновила свою діяльність у 1942 р. під час тимчасової окупації німецько-румунськими окупантами Одещини. У 1935 р. колгосп витратив на переобладнання молитовного будинку в типові клубне приміщення 10800 крб. В результаті ремонту дзвіниця та куполи з церкви були зняті, вітгар прибраний, чого, як зазначалося в *Постанові*, старообрядці не поновили, ремонту в приміщенні не здійснювали. Община

не мала свого постійного священика з 1944 р. (раніше приїздив священик Кольцов з м. Балти, однак він виїхав з Одеської області). Община нараховувала близько ста осіб, що, на думку уповноваженого Ради у справах релігійних культів, вважалось малочисельним. В результаті вищезазначених причин було доцільним закрити Святопокровську общину в с. Бурилово [4, арк. 223-230].

Згідно протоколу № 6 засідання Ради у справах релігійних культів при Раді Міністрів СРСР від 7 травня 1951 р. закривають старообрядницьку Христо-Різдвяну церкву в м. *Ізмаїлі* внаслідок недостатньої кількості віруючих (18 осіб) та застарілості приміщення, на ремонт якого у старообрядців не було коштів. Приміщення церкви передавалося Дунайській конторі Головного управління торгівлі морського транспорту, на території якої знаходилась церква [9, арк. 97, 102, 105].

Ще досить цікавий факт, який свідчить про те, що особливості кожної релігії у радянські часи не враховували: у 1949 р. закривають Вознесенську малокладбищенську православну церкву у м. *Ізмаїлі* та передають її для перебудови під школу, а релігійну общину об'єднують з Різдвяною єдиновірською церквою [10, арк. 78-79].

Були закриті на Одещині і старообрядницькі монастирі: Петро-Павлівський поблизу м. Вилкове, Кугурлуйський в с. Нова Некрасівка та Муравльовський.

26 липня 1944 р. з'явилося “Заключення уповноваженого Ради у справах православної церкви при Раді Раднаркому УРСР з питання про монастирі на звільненій від загарбників території України”, в якому, зокрема, йшлося про необхідність застосування методу поступового скорочення кількості монастирів та заподіяння перешкод тенденції економічного розширення та збагачення монастирів [11, арк. 201-202].

Монастирі, в т. ч. і старообрядницькі, вважалися будинками безпритульних, старих і хворих святенників, більшість з яких нездатна до фізичної праці. Монастирі уявлялися розсадниками безкультур'я і містичного бузув'єрства, зосередженням найбільш реакційної частини духовенства.

Слід зазначити, що під час окупації старообрядницькі монастирі навіть отримували матеріальну підтримку румунської влади. Так, існують відомості про те, що наприкінці вересня — на початку жо-

втя 1944 р. Петро-Павлівський монастир сподівався дістати від румунів 100 тис. лей, однак цьому перешкодив вступ Червоної Армії [12, арк. 7]. За даними уповноваженого у справах релігійних культів при Раді Міністрів СРСР по Ізмаїльській області О. Є. Остапенко, монастир після звільнення від окупантів продовжував жити “прорумунською” орієнтацією, що проявлялося у тому, що старообрядці у своїх богослужіннях поминали румунського митрополита Тихона Качалкіна, що втік із СРСР, та молилися за нього. Такий стан подій О. Є. Остапенко пояснював частково тим, що московський архієпископ Іринарх не виявляв активності відносно старообрядництва західних областей, а ізмаїльський старообрядницький єпископ Арсеній Пилипович Лисов — “людина не радянська, вкрай обмежена, безхарактерна, не здатна боротися з відхиленнями монастирського побуту” [12, арк. 9]. До цього додамо також і те, що територія Ізмаїльської області в першій половині ХХ ст. здебільшого знаходилася під владою румун і до цього часу ще не встигла повною мірою прилаштуватися до нової влади, в тому числі і підпорядкування не румунському, а московському архієпископу.

Відомо, що у 1940 р. Петро-Павлівський монастир був закритий. Під час окупації монастир поновив свою діяльність. Він існував, переважно, на засоби від промислових пожертвувань віруючих та допомоги старообрядницьких церковних громад Вилкова. Монастир був малочисельним: на 1945 р. у ньому налічувалося ченців 5 осіб, послушників — 4, один вільнонайманий економ, з них 8 осіб були непрацездатними.

Господарство Вилковського монастиря занепадало, утримувати його й обробляти старці не мали змоги. До того ж у серпні 1944 р. майже половину приміщень монастиря зайняли 40 осіб військових з застави.

Наставник монастиря — священик Климент Феодулович Ізотов, 1889 р. н., уродженець м. Вилкове, неодноразово подавав уповноваженому в релігійних справах скарги на утиски та збитки, які завдавалися солдатами прикордонного загону, що мешкали на території монастиря. За даними наставника, солдати вирубували ліс, спустошували городи, копали окопи, самовільно користувалися врожаєм і своїм загальним поведженням завдавали клопоту ченцям. Мешканці монастиря були незадоволені обмеженням у площі та

просили звільнити монастир від військової застави [13, арк. 9-20, 24 зв.].

За спогадами мешканців Вилкова, солдати знущалися над іконами, перебуваючи на території монастиря. Отже, спостерігалися ознаки вандалізму, однак на скарги ченців не звертали уваги. Врешті-решт в серпні 1948 р. Петро-Павлівський монастир ліквідували. Протягом трьох днів все церковне майно: книги, ікони та інший церковний інвентар було передано на зберігання в старообрядницькій церкві м. Вилкове (Никольську та Різвяну), ченці переїхали хто куди зміг (про їхнє розташування ніхто не клопотався), монастир відразу ж зайняв охоронник Кілійського виконкому. Звичайно, ченці не встигли забрати з монастиря за такий короткий час власне майно, тому вони пишуть прохання у вересні 1948 р. уповноваженому у релігійних справах про дозвіл взяти залишене майно — іконостас, 3 дзвони, також столи, шафи, очерет, дрова, зібрати врожай кукурудзи, картоплі, інших овочів та фруктів та розподілити врожай між собою [14, арк. 77-78]. З наступних свідчень стає зрозумілим, що ченці зовсім не сподівались на швидке закриття монастиря: 10 березня 1948 р. вони придбали для насадження в своєму садку різні молоді дерева — меробела-слива, яблука, абрикос, гутуй в кількості 55 штук на загальну суму 1 500 крб. Цю суму вони позичили, а після ліквідації монастиря її все ж таки необхідно було повернути, тому священик монастиря К. Изотов та економи Х. Колесніков, І. Ісарьов, інок К. Подлесной та монах А. Ульянов просять поради в уповноваженого у релігійних справах М. П. Костандогло 19. 10. 1948 р. про те, з якої суми свого приходу виплатити цю позику, “щоб не навести на себе неприємність від нашого благодійника, бо це небезпечно” [14, арк. 79-79 зв.].

Таким чином, монастир припинив своє існування: зміцнювати його прибульцями з інших монастирів уряд вважав недоцільним; поєднати Петро-Павлівський та Михайлівський монастирі також не погоджувалися, тому що це могло привести до їх зміцнення та сприяти розвитку одного з них, тоді як окреме існування кожного з них приводило до відмирання і поступового переходу господарства у ведення радгоспів і колгоспів.

Щодо Кугурлуйського монастиря слід відзначити, що у 1940 р. його земля та інвентар були передані Новонекрасівській сільській раді. Під час окупації монастир знову користується своєю землею.

В повоєнні роки монастир, як і інші структури, мав здійснювати державні постачання. В посушливий 1945 р. в с. Нова Некрасівка заборонили відпускати картоплю, яку виростили на монастирській землі, для потреб місцевого населення. Це, звичайно, було не до вподоби ченцям, які засадили цю землю. 7 червня 1945 р. священник О. І. Рябов направив на ім'я уповноваженого Ради в справах релігійних культів при РНК СРСР по Ізмаїльській області О. Є. Остапенко скаргу про відторгнення райвиконкомом і сільською радою земельної ділянки і посіву монастиря [13, арк. 12]. Це питання в тому ж 1945 р. було врегульоване: ділянка повернена, посів знятий мешканцями монастиря [12, арк. 8].

В 1946 р. монастир знаходився під управлінням єпископа Ізмаїльського Арсенія та під наглядом наставника О. Л. Рябова. В 1945 р. під час хвороби О. Л. Рябова йому на допомогу був відправлений єпископом на постійне місце проживання старший священник К. Я. Белов. Обидва священники не були ченцями.

За даними 1946 р. три келії в загальному єдиному корпусі монастирських будівель були зайняті рибальською артільлю с. Нова Некрасівка.

Жив монастир завдяки врожаю свого посіву (під озимим посівом — 2 га і 0,5 га під городом) та пожертвуванням прихожан.

З 1947 р. монастир не діє за рядом причин:

- частина ченців померла;
- частина розійшлася по інших монастирях;
- більшість ченців залишила своє релігійне переконання та покинула чернечий спосіб життя.

Наставник цього монастиря священник О. Л. Рябов після припинення дії монастиря обслуговував парафію Ново-Некрасівської церкви з дозволу старообрядницького єпископа Кишинівського, Одеського та тимчасово Ізмаїльського, а також благочинного Ізмаїльської єпархії священника І. Д. Сухова [4, арк. 55]. 2 вересня 1948 р. О. Л. Рябов пише листа до уповноваженого з релігійних питань М. П. Костандогло, в якому вказує, що з травня 1947 р. в монастирі служба не здійснюється, при монастирі не залишилось жодного ченця, приміщення монастиря знаходяться без нагляду, майно розкрадається місцевим населенням, тому він просить прийняти від нього монастирську церкву та інші будови, щоб не допустити оста-

точного їх зруйнування, а все церковне майно дозволити перенести в церкву Введення в храм Пресвятої Богородиці в с. Нова Некрасівка Суворовського району [4, арк. 57].

Рибколгосп ім. Молотова також неодноразово просив про передачу колгоспу монастиря та його приміщень у вічне користування, бо колгосп ще з 1947 р. займав тимчасово ці приміщення, а капремонт в них не міг зробити, бо не отримав на них законних прав [4, арк. 61-61 зв.]. Тільки 10 жовтня 1949 р. внаслідок ліквідації монастиря церковний інвентар описали та передали в Святовведенську церкву с. Нова Некрасівка в присутності наставника цієї церкви священника О. Л. Рябова, представника Новонекрасівської сільської ради В. Глижан та представників з боку віруючих с. Нова Некрасівка — І. М. Муравльова та І. І. Єршова [4, арк. 58].

Під час експедиції у с. Нова Некрасівка автором статті зібрані відомості не тільки про розкрадання монастирського майна, а й про знищення ікон та книг, які деякі віруючі самотужки намагались зберегти, переховуючи у себе вдома.

Остаточо монастир було ліквідовано у 1949 р., а приміщення монастиря віддають під зал-лекторій колгоспу з правом перебудови [4, арк. 49, 53, 54; 6, арк. 57-58].

В 1950 р. розгорнулася кампанія закриття монастиря у с. Муравльовка, хоча це виявилось не такою легкою справою, бо на той час це був найчисельніший монастир на півдні Бессарабії. На рішенні виконкому Ізмаїльської обласної Ради депутатів трудящих за № 43 від 4 січня 1950 р. “Про ліквідацію жіночого старообрядницького монастиря “Усекновения главы Иоанна Крестителя” в с. Муравльовка, Суворовского району, Ізмаїльської області” був зроблений надпис уповноваженого Ради у справах релігійних культур при Раді Міністрів СРСР по УРСР П. Вільхового від 26. 01. 1950 р.:

“Т. Сазонову.

Необходимо помочь т. Костандогло составить *вмотивированное* заключение и применить формулировки в отношении “20” (за постановою від 8 квітня 1929 р. релігійне об’єднання мало право на існування тільки при наявності в общині не менше двадцяти осіб віруючих — А. Ф.) — монастырь это не рядовая община при молитвенном доме. Необходимо в решении указать куда отселять монахов и т. п.” [9, арк. 21].

7 квітня 1950 г. за № 58 П. Вільховий направляє М. П. Костандогло розпорядження з грифом “секретно”, в якому описувався прийом єпископа Іосифа, де останній передав на реєстрацію “20” Муравльовського жіночого монастиря. Єпископу було пояснено, що для монастирів “20” не є підставою для реєстрації, а також відзначили, що в монастирі нараховується лише 13 осіб. П. Вільховий ставив в провину М. П. Костандогло те, що внаслідок вимоги з його боку “20” і сталася ця ситуація, і наказував особисто поїхати на місце події та виправдати свою помилку тим, що він є новим працівником. Наставниці монастиря необхідно дати наказ про відселення з монастирського приміщення всіх осіб, які не мають відношення до монастиря (в монастирі повинні залишитися лише особи, які були враховані на 1 січня 1949 р.). П. Вільховий вказував у листі, що старообрядницький єпископ Кишинівський, Одеський та тимчасово Ізмаїльський Іосиф дав згоду на поступове прийняття з його боку ряду заходів, які призведуть до закриття монастиря [9, арк. 35].

Розпорядження попри усе було виконано. В лютому 1951 р. з’являється висновок “Про ліквідацію жіночого старообрядницького монастиря “Усекновения главы Иоанна Крестителя”, який знаходиться в с. Муравльовка, Суворовського району, Ізмаїльської області”: монастир зняли з реєстрації внаслідок того, що керівництво області вважало знаходження жіночого монастиря в прикордонній смузі політично недоцільним, шкідливим тощо, осередком “кличушества” та фанатичного бузувірства, також монахині вважалися розповсюдниками релігійного ханжества та свого світогляду серед оточуючого населення.

Тому за положенням про релігійні общини монастир закрили, а його приміщення передали до обласного відділу народної освіти для організації санаторного дитячого будинку для дітей-сиріт, хворих на туберкульоз.

Таким чином, ми бачимо, що старообрядницькі общини, які втратили свої релігійні споруди до початку Великої Вітчизняної війни, під час окупації займають їх знову, а після війни отримують документи на реєстрацію релігійної общини. Через невеликий проміжок часу радянська влада розуміє свою помилку, і на території Бессарабії почали запроваджувати ті закони, які діяли на території всього Ра-

дянського Союзу. Старообрядницькі монастирі і частково церкви закривають, переважно, по причині їх малочисельності, намагаючись за будь-яку ціну виконати задумане, не враховуючи потреби та інтереси віруючих, часом навіть не турбуючись про їх подальшу долю (як це сталося з ченцями Петро-Павлівського монастиря).

Література:

1. *Гордієнко В. В.* Німецько-фашистський окупаційний режим і православні конфесії в Україні // УІЖ. — 1998. — № 3. — С. 107-120.
2. *Меркатун І. П.* Антирелігійна кампанія 50-60-х років на Україні // УІЖ. — 1991. — №10. — С. 70-76.
3. *Баран В.* Влада і церква: з історії взаємин у 1945 — 1965 роках // Сучасність. — 1995. — №5. — С. 113-128.
4. *Державний архів Одеської області* (далі — ДАОО). — Ф. Р-2000. — Оп. 3. — Спр. 236.
5. *ДАОО.* — Ф. Р. — 2000. — Оп. 3. — Спр. 462.
6. *Філія Державного архіву Одеської області в м. Ізмаїлі* (далі — ФДАОО). — Ф. Р-470. — Оп. 1. — Спр. 299.
7. *ФДАОО.* — Ф. Р-820. — Оп. 1. — Спр. 66.
8. *ФДАОО.* — Ф. Р-881. — Оп. 1. — Спр. 54.
9. *ДАОО.* — Ф. Р-2000. — Оп. 3. — Спр. 178.
10. *Центральний державний архів вищих органів влади та управління України* (далі — ЦДАВО). — Ф. 4648. — Оп. 1. — Спр. 44.
11. *ЦДАВО.* — Ф. 4648. — Оп. 1. — Спр. 1.
12. *ЦДАВО.* — Ф. 4648. — Оп. 2. — Спр. 4.
13. *ДАОО.* — Ф. Р-2000. — Оп. 3. — Спр. 100.
14. *ДАОО.* — Ф. Р-2000. — Оп. 3. — Спр. 177.

О. В. Черемісін

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ МІСТ НОВОРОСІЇ КІНЦЯ ХVІІІ — ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТЬ: ЮРИДИЧНИЙ СТАТУС, КОРДОНИ КОМПЕТЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ

Розбудова суверенної держави в Україні потребує пошуку досконалої системи управління, важливою складовою якої є місцеве самоврядування. У зв'язку з цим дослідники все частіше звертаються до досвіду минулого, зокрема до вивчення історії муніципалітетів Російської імперії другої половини ХVІІІ — першої поло-